

Úřad pro mezinárodněprávní
ochranu dětí

Mezinárodní osvojení

Oddělení mezinárodních adopcí a oddělení psychologů
Lucia Skorušová a Alice Trávníková

XIX. CELOSTÁTNÍ SEMINÁŘ AKTUÁLNÍ OTÁZKY PÉČE O DĚTI SEPAROVANÉ
OD RODIČŮ
BRNO 25. 9. 2019

Historie Úřadu

- Právní předchůdci od roku 1930 (Společnost pro mezinárodněprávní ochranu dětí)
- 1958 -1999 Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu mládeže (podřízeno Min. spravedlnosti)
- 2000 zákon o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.)
- Sídlo v Brně, obsazen převážně právníky, od r. 2009 součástí týmu psychologové, od r. 2016 sociální pracovníci

Postavení Úřadu

- Správní úřad
- Orgán sociálně-právní ochrany dětí
- Ústřední orgán podle mnoha mezinárodněprávních instrumentů
- Podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí
- Sídlo v Brně, obsazen převážně právníky, od r. 2009 součástí týmu psychologové, od r. 2016 sociální pracovníci
- Oddělení právní pomoci, oddělení mezinárodních adopcí, oddělení psychologů, projektová kancelář

Oblasti činnosti

1. Vymáhání výživného
2. Mezinárodní osvojení
3. Mezinárodní únosy dětí
4. Další činnosti související s mezinárodněprávní ochranou dětí
 - Spolupráce se soudy (zejména kolizní opatrovnictví - § 469 z. ř.s. - součinnost OSPOD podle § 62 odst. 2 ZSPOD)
 - Zjišťování informací za pomoci Mezinárodní sociální služby či bezesmluvní (např. Rakousko)
 - Poradenská činnost
 - „Repatriace“ dětí / dítě bez doprovodu
 - Odebírání dětí v cizině

Zprostředkování osvojení do zahraničí

- Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z 29. května 1993, účinnost v ČR od r. 2000
- **Obvyklé bydliště**
- ÚMPOD = ústřední orgán → spolupráce se zahraničními ústředními orgány/pověřenými organizacemi
- **Princip subsidiarity**
- Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny (od 2006, duben 2016 aktualizace, aktuálně další aktualizace)
- V roce 2009 byl ustanoven Poradní sbor Úřadu pro náhradní rodinnou péči

Aktuální právní úprava

- **občanský zákoník → osvojitelnost dítěte**
- zákon o sociálně právní ochraně dětí
- zákon o zvláštních řízeních soudních
- zákon o mezinárodním právu soukromém
- Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z 29. 5. 1993
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí z 25. 1. 1996
- Evropská úmluvě o osvojení dětí z 24. 4. 1967

Osvojitelnost (Adoptability)

- „*osvojitelnost je komplexním a fundamentálním proces, který dvěma hlavními aspekty, které jsou často označovány jako **právní** a **psychosociální** osvojitelnost“ (International Social Service, 2006)*
- právní osvojitelnost je nezbytnou, avšak nikoliv dostačující podmínkou. Vždy je třeba v konkrétním případě posoudit vhodnost osvojení.
- výsledné posouzení osvojitelnosti samo osobě neodlišuje mezinárodní osvojení od vnitrostátního. K tomu dochází následně, dle dalších kritérií.

Osvojitelnost dítěte – 1. krok

- **rodiče** dítěte **udělili** do soudního protokolu **souhlas** s osvojením dítěte
- **soud rozhodl**, že k osvojení **není třeba souhlasu rodičů**, neboť:
 - rodiče osvojovaného dítěte jsou zbaveni rodičovské odpovědnosti a **zároveň** práva dát souhlas k osvojení, nebo
 - rodiče o dítě neprojevují zjevný zájem;
 - rodiče dítěte nejsou schopni projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout,
 - rodiče osvojovaného dítěte se zdržují na neznámém místě a toto místo se nepodaří soudu v součinnosti s dalšími orgány veřejné moci zjistit ani při vynaložení potřebné pečlivosti,
 - rodiče dítěte nejsou známi,
 - jedná se o osiřelé dítě bez dalších příbuzných.

Osvojitelnost dítěte – 2. krok

- opatrovník pro udělení souhlasu dle § 821 odst. 2 OZ
 - nahrazuje souhlas rodiče
- souhlas dítěte s osvojením dle § 806 a násl. OZ
 - ve všech případech, kdy má dojít k osvojení dítěte
 - dítě mladší 12 let - opatrovník
- jmenování poručníka dítěti
 - uplynutím 3 měsíců od udělení souhlasu (rodičem nebo opatrovníkem), pozastavení rodičovské odpovědnosti
 - v případě zbavení rodičovské odpovědnosti poručník uděluje souhlas, který musí být schválen soudem

Co z toho plyne?

- neúplná spisová dokumentace dítěte –
nemožnost zprostředkovat osvojení
- délka „vyřízení“ všech potřebných dokladů
- neznalost právní úpravy
- neochota

Přístup a filozofie Úřadu

Každé dítě má právo vyrůstat v rodině, a to v prostředí lásky, péče a podpory.

- **Děti, se kterými pracujeme:**

- prožily opuštění či odloučení od svých rodičů (trauma)
- žily (žijí) v ústavním zařízení (psychická deprivace) nebo v PPPD
- mají specifické potřeby (děti s hendikepem, s velmi živým temperamentem, s agresivními tendencemi apod.)

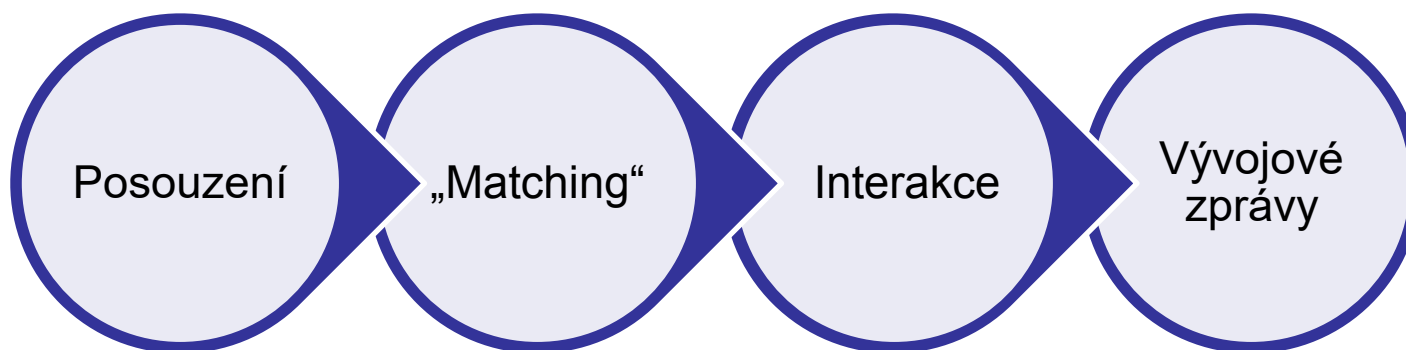
- **Potřebují tedy:**

- láskyplnou péči, trpělivost, osobní angažovanost, výchovnou jednotnost a důslednost.

Cíl: Zajištění naplnění práv a potřeb dětí, zvýšení kvality života dítěte.

Úřad vždy vychází z potřeb a nejlepšího zájmu dítěte s přihlédnutím ke všem jeho právům.

Úkoly při mezinárodním osvojení

Posouzení psychologem – žadatelé

- charakteristik osobnosti
- psychického stavu
- výchovných zkušeností a schopností
- stability partnerského vztahu
- kvality rodinného (širšího sociálního) prostředí
- jaké mají **představy** o dítěti, požadavky a **nároky** na ně
- jaké **tolerance** jsou schopni, jakou odlišnost dítěte od svých představ dokáží akceptovat z hlediska **aktuální rodinné situace**
- jaká je **motivace jejich žádosti** o svěření dítěte do péče
- jaký je aktuální **zdravotní stav** žadatelů
- jaké mají **materiální podmínky** pro přijetí dítěte do rodiny

Vhodní žadatelé o osvojení

- partneři žijící v dlouhodobém svazku s nenaplněnou rodičovskou kapacitou
- **jejich motivací je mít dítě a vytvořit rodinu**; žijí bez dětí, anebo s jedním či dvěma dětmi
- mají základní porozumění pro rané trauma, depriváční projevy dětí, plánují otevřeně s dítětem hovořit o jejich minulosti, jsou ochotní stýkat se s podobnými rodinami, případně zajistit kontakt se sourozencem také osvojeným v zahraničí.

Evidence žadatelů o mezinárodní osvojení z České republiky

- **Nyní má Úřad v databázi přibližně 30 žadatelů vhodných pro mezinárodní osvojení, kteří:**
 - jsou připraveni velmi rychle (do dvou měsíců) odcestovat do České republiky a pobýt zde 6 – 8 týdnů
 - nepreferují žádné etnikum dítěte, jsou tolerantní k rizikové sociální i osobní anamnéze dítěte
 - jsou (často) připravováni na mezinárodní osvojení
 - jsou připraveni plnit relativně vysoké nároky kladené českou stranou
- **Vnitrostátní vs. mezinárodní osvojení.**

Posouzení – dítěte

- 0. právní osvojitelnost (PS osvojitelnost vždy hodnocena až po právní)
- 1. **psychosociální osvojitelnost** - posouzení **potenciální schopnosti dítěte vytvářet vztahy** s novými rodinnými členy a **být integrováno** do nového prostředí
 - komponenty
 - a) **sociální** (zejména situaci v biologické rodině)
 - b) **psychologickou** (emocionální a psychické potřeby, které je třeba saturovat)
 - c) **lékařskou** (identifikovat nejlepší způsob péče, zejm. u dětí se speciálními potřebami)
- 2. „**mezinárodní**“ **osvojitelnost**: zvážení dalších faktorů, zejm. reálné šance na stabilní alternativní rodinnou péči v ČR a **vyhodnocení kapacit dítěte přizpůsobit se rozdílnému kulturnímu a jazykovému prostředí**

Posouzení dítěte

- Rodinná anamnéza a sociální situace
- Osobní anamnéza
 - zdravotní stav
 - psychomotorický vývoj
 - speciální potřeby
- Sourozenecké vztahy – aktuální i budoucí
- Participace dítěte

Typické dítě odcházející do mezinárodního osvojení

Nejčastěji dítě do 8 let věku zdravé anebo s méně závažnými specifickými potřebami.

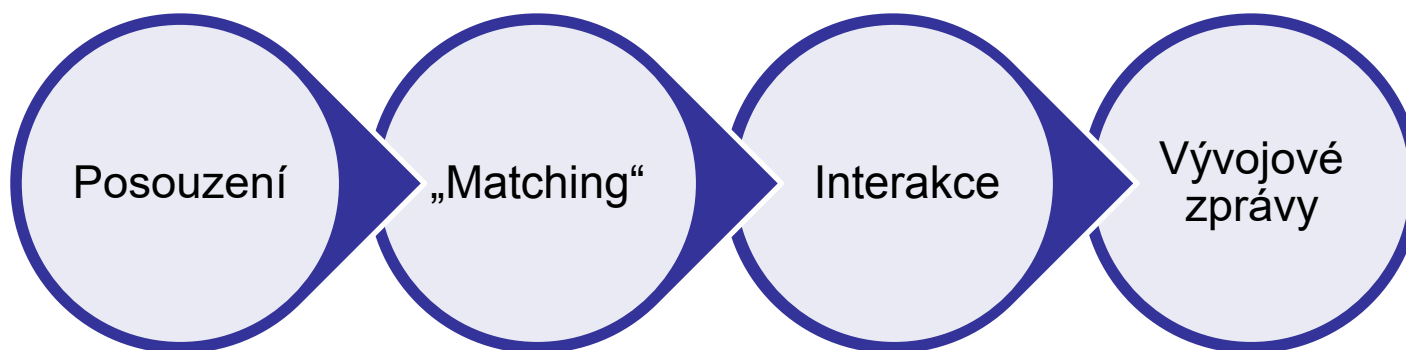
V osobní anamnéze

se objevují projevy typické pro psychickou deprivaci, poruchy přichylnosti (F94), poruchy pozornosti s hyperaktivitou (F90), poruchy řeči (F80), děti se specifickými poruchami učení (F81) dále děti s nerovnoměrným vývojem, případně s mírně až středně opožděným vývojem (F88). Často jde o děti narozené lehce až středně nezralé, z nesledovaných těhotenství. Lehčí zdravotní potíže (smyslová vada, hepatitida, tělesný hendikep apod.).

V sociální anamnéze

jde mnohdy o děti drogově závislých matek, otců neuvedených v rodném listě, rodičů z velmi sociálně slabých poměrů

Párování (matching) – výběr žadatelů pro dítě

Matching

Vybíráme nejvhodnější žadatele k dítěti, nikdy ne naopak!

- psycholog z databáze žadatelů vybírá dva až tři schválené žadatelské páry, které se jeví pro dítě jako nejvhodnější (tolerance žadatelů k věku, specifickým potřebám, kompetence rodičovské, osobnostní, ekonomické, podobnost temperamentu apod.)
- preference zachování sourozeneckých vazeb, je-li sourozenec v MO
- perspektiva žadatelů vzhledem k dalším sourozencům
- doba zařazení, četnost matchingů apod.
- pro doplňující údaje se ozýváme pěstounce/ústavu
- je možné také osobní setkání psychologa s dítětem

... o pořadí žadatelů rozhoduje poradní sbor (PS). ...

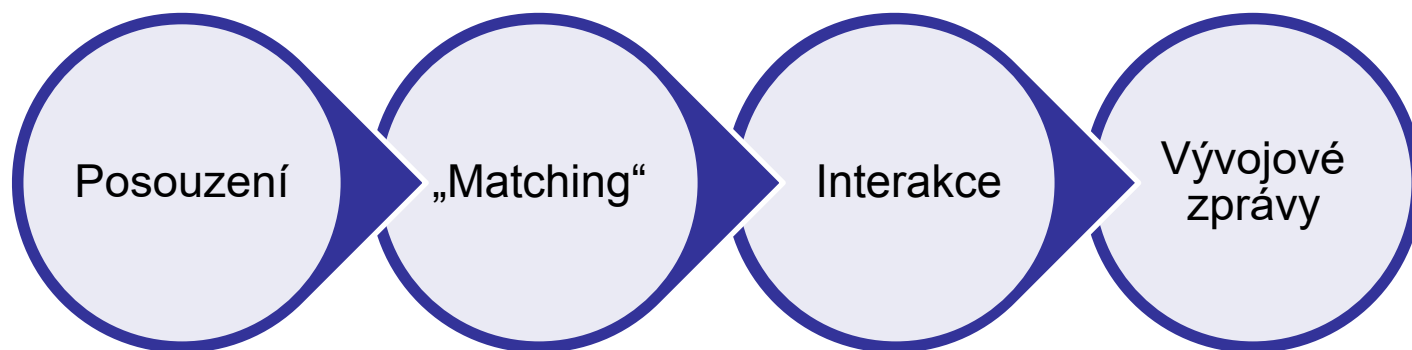
- Složení PS odborníky z celé ČR, zasedání obvykle 1x měsíčně
- Poradní sbor posuzuje, zda vybraní žadatelé jsou schopni naplňovat potřeby dítěte a mají předpoklady být dítěti dobrým rodičem.
- Poradní sbor určuje pořadí, v jakém budou žadatelé ve vztahu k dítěti osloveni, případně určuje, že vytipovaní žadatelé nejsou pro dítě vhodní a určí další postup.

Po jednání poradního sboru

- oslovení příslušného krajského úřadu, zda se situace dítěte nezměnila
- zaslání matching letter do zahraničí
- odpovědi na dotazy zahraničních orgánů a napárovaných žadatelů
- akceptace/odmítnutí matching letter
- plánování interakce

Interakce – doprovázení procesu osvojování

Provázení ze strany Úřadu

- koordinace celého procesu MO – zpřehlednit proces, vymezit očekávání a kompetence jednotlivých zúčastněných, zajistit komunikaci týmu
- podporovat žadatele a dítě v náročné životní situaci
- zapojit do celého procesu dítě a umožnit mu tak maximální informovanost a možnost být aktivně zapojeno
- předcházet a minimalizovat případné komplikace
- právní podpora

Tým doprovázející interakci

Členové:

- právník
- psycholog
- tlumočnick
- personál DC, DD/ pěstoun
- doprovázející organizace
- poručník/opatrovník dítěte

Klíčová role pěstouna

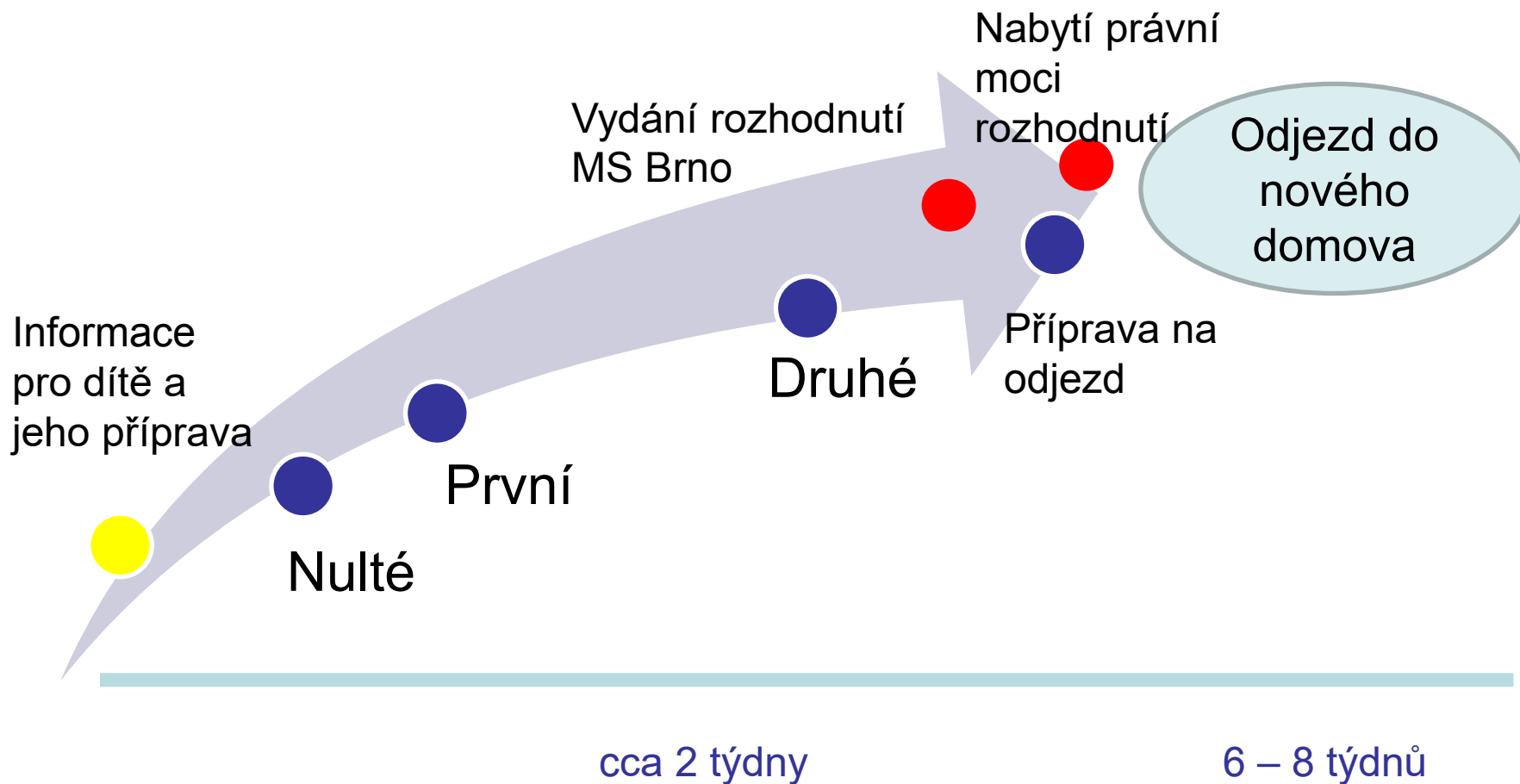
- uvědomujeme si, že aktivní a podpůrná role pěstounů je v celém procesu nezastupitelná
- oceňujeme veškerou péči a lásku, které se dítěti dostalo i nasazení a flexibility, jež bude potřeba vynaložit pro úspěšné navázání dítěte na své nové rodiče

Role doprovodné organizace

- Podporovat P v přípravě na příjezd žadatelů dle dopor.postupu
- Podporovat P po celou dobu předávání – práce s jejich emocemi
- Spolupracovat s Úřadem
- Účastnit se 1. i 2. setkání
- Spolupracovat při vytváření navykacího režimu
- Sledovat vývoj vztahu mezi P a dítětem (zachycení včas – předcházení větším komplikacím)
- V případě potíží ihned informovat Úřad
- Zasílá Úřadu zprávu o průběhu adaptace
- **Podporovat P po předání dítěte, emočně zpracovat s nimi jejich ztrátu**

Koncepce (minimálně) tří setkání

Příprava dítěte

- Včasná a dostatečná příprava dítěte na příjezd návštěvy a seznámení se, může výrazně ovlivnit průběh první setkání, seznamování, případně i následné navazování vztahu dítěte k budoucím rodičům.
- Podpora pěstounů je v této oblasti zcela nenahraditelná.
- Cílem přípravy je pomoci dítěti:
 - převést neznámé na známé
 - konkretizovat očekávání a lépe zvládnout nejistotu
 - usnadnit navázání kontaktu, přenést svůj vztah z pro něj bezpečných osob na osoby nové

Příprava dítěte - doporučení

- s dítětem o návštěvě hovoří vždy jeden člověk - nejčastěji pěstounka
- dítě je informováno vždy individuálně, bez přítomnosti dalších
- je nutné sledovat reakce ostatních
- dítě je na návštěvu pozitivně motivováno, ve vztahu k návštěvě by měly být prezentovány pozitivní pocity
- o žadatelích hovoříme jako o návštěvě, o paní/pánovi, či tetě/strejdovi, případně používáme jejich křestní jména – nepoužíváme slova jako máma/táta/rodiče
- dítěti je návštěva představena pomocí fotografií, přičemž je dítěti opakovaně poskytnuto maximum informací, jež jsou o rodině známé
- je důležité dítěti opakovaně pouštět pohádku/hudbu v jazyce žadatelů (webový odkaz zasláný z Úřadu)

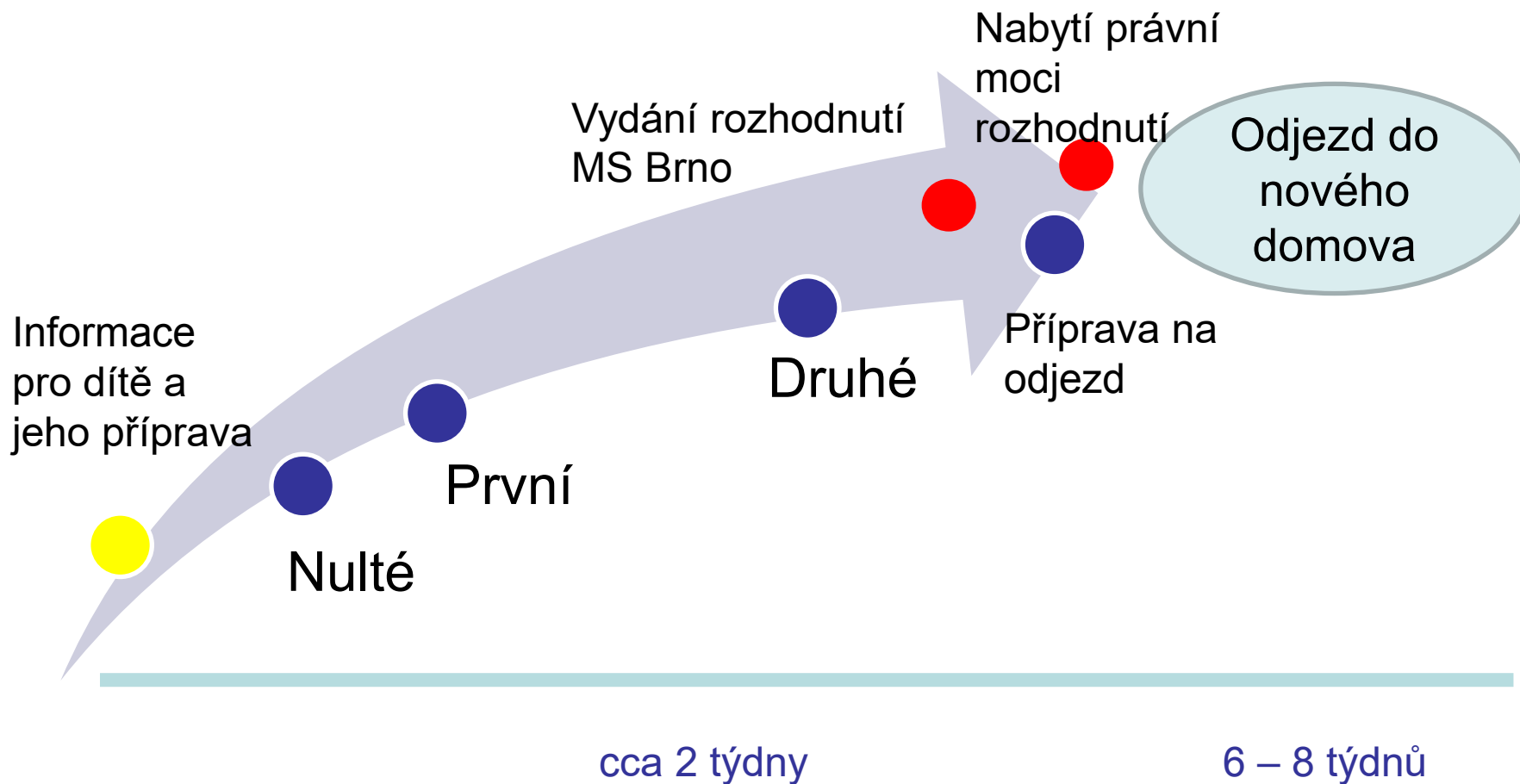

Setkání s žadateli (a pěstounem na přechodnou dobu) - provázení

- **Úvodní (nulté) setkání:** seznamování, poskytování základních informací, organizačních pokynů, mírnění obav, nejistot, prostor pro otázky žadatelů, zpracování návrhu.
- **První setkání** žadatelů s pěstounem: sdílení (informací o dítěti, emoce), naladění a první setkání s dítětem.
- **Druhé setkání** s žadateli, pěstounem a dítětem, za přítomnosti OSPOD (informace o sociální anamnéze, rodině).
- **Třetí setkání:** příprava na přechod do nové země.

Možnost více setkání, právník a psycholog Úřadu k dispozici i mimo tato setkání.

Koncepce (minimálně) tří setkání

Nulté setkání (ÚMPOD 2 – 3 hodiny)

- předání informací v situaci, kdy žadatelé (ještě) slyší
- navázání vztahu – redukce možné úzkosti z neznámého
- zmapování a práce s emoční situací žadatelů
- nastavení způsobu komunikace (minim. co 3 dny kontakt)
- reference od žadatelů a zahraničních partnerů
- zpracování návrhu na předání dítěte do péče budoucích osvojitelů k Městskému soudu v Brně

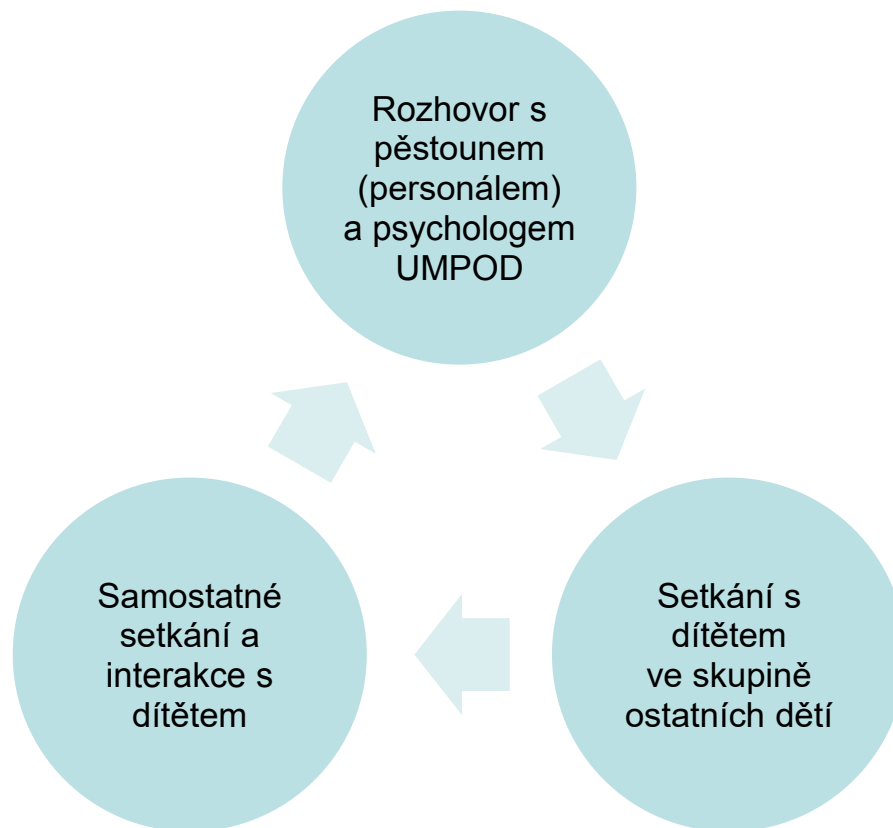

Časté dotazy žadatelů

- zdravotní stav
- psychologické vyšetření
- rodinná situace – historie a současnost – možnost kontaktu
- jak se chovat u PPPD (zařízení – ostatní děti)
- které dárky jsou vhodné pro děti i zařízení

První setkání u PPPD (DC, DD) (celkem cca 3 hodiny)

První setkání

- **schůzka žadatelů s pěstouny (cca 1/2h-1h)**
 - v bydlišti žadatelů
 - pěstouni, žadatelé, případně jejich biologické či dříve osvojené děti, psycholog Úřadu, pracovník doprovázející organizace, tlumočnick
 - pěstouni předávají informace o dítěti, žadatelé mají možnost se doptávat na podrobnosti
 - sdílet výsledky aktuálních zpráv, zejména je-li dítě v péči specialistů (tlumočnick zabezpečí překlad) či se případně domluvit na společnou návštěvu konkrétního lékaře (pěstoun s žadatelem, případně s tlumočnickem)
 - je vhodné zajistit, aby dítě bylo hlídáno jinou osobou mimo domácnost, případně tuto informativní část realizovat jinde, kde dítě nebude do informačního procesu vstupovat

První setkání

- **seznámení dítěte se žadatelem (cca 1-2h)**
 - Vzájemné seznámení je velmi volně ponecháno na iniciativě žadatelů a pěstounky, která dítěti návštěvu představuje.
 - Je možné předání dárku, případně rovnou přejít ke společné hře a pozvolnému seznamování.
 - Psycholog Úřadu podporuje žadatele, ale pokud vše probíhá spontánně, spíše stojí v pozadí. Je vhodné natáčet či fotografovat. Pokud je přítomno ještě vlastní dítě budoucích rodičů, je vhodné podporovat i vzájemnou komunikaci dětí.

První setkání

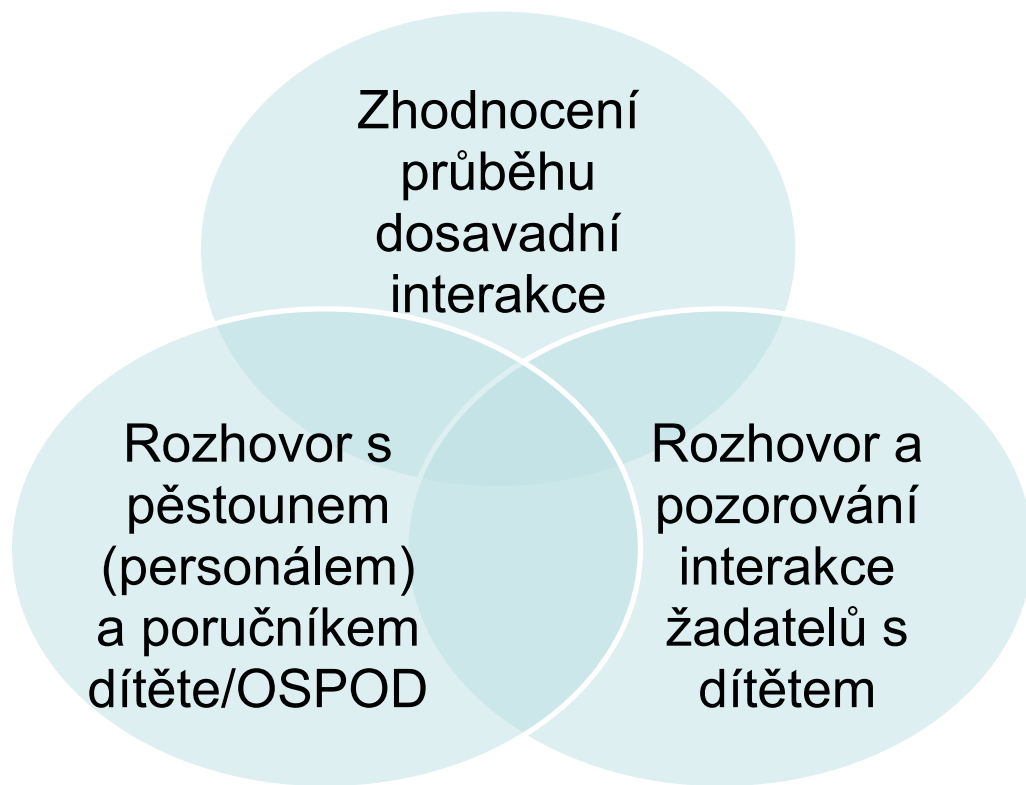
- **zhodnocení seznámení a tvorba dalšího plánu (cca 1/2h)**
 - Sdílení se žadateli (pocity, myšlenky, jaké to pro ně bylo, zda vidí v něčem problém, zda je něco překvapilo).
 - Plánování dalšího seznamování, plán návštěv, zvykání, organizační vyjasňování, předávání kontaktů.
 - **Výsledkem je předběžný plán dalšího setkávání budoucích rodičů s dítětem, se kterým všichni souhlasí.** Jestliže dítě již navštěvuje základní školu, bude v průběhu interakce pozastavena pravidelná školní docházka.
- Plánování se řídí výhradně **potřebami dítěte** a obecným pravidlem, aby **kontakt dítěte a budoucích rodičů byl každým dnem delší a intenzivnější** až po první noční přespání dítěte. Od té doby pak přebývá dítě v nové rodině.
- Pěstouni jsou zpočátku důležitým průvodcem rodičů, ukazují jim, na co je dítě zvyklé, jak na něj mají reagovat, pečovat o něj, apod. Pěstouni postupně přechází do pozadí, pouze dítě doprovází až do té doby, kdy se cítí dítě s budoucími rodiči bezpečně.

Účel prvního setkání

- seznámení s dítětem a vzbuzení jeho zájmu
- seznámení s ústavním zařízením/ pěstounem a domovem dítěte
- výchozí bod nula pro posouzení vztahu dítě – budoucí rodiče
- emoční zklidnění

Druhé setkání (cca 2 – 3 hodiny)

Druhé setkání (po cca 7 – 20 dnech)

- s žadatelem, pěstounem (doprov. prac.) a dítětem, za přítomnosti OSPOD
- obvykle v bytě žadatelů
- zhodnocení navázání dítěte na žadatele (a obráceně)
- zvládání každodenní péče
- komunikace krizových momentů
- plánování přesunu do Brna
- plánování rozloučení
- příprava na další možný průběh navazování vztahu
- doporučení do prvních dnů doma
- předání informací od OSPOD o biologické rodině žadatelům
- informace pro poručníka/OSPOD – zpráva MS Brno

Rozloučení

Kdy?

- když je dítě v plné péči žadatelů (budoucích rodičů) již několik dní a je naplánováno výrazné omezení kontaktu s pěstounskou rodinou

Kde?

- buď v místě ubytování rodiny a nebo v neutrálním prostředí - např. cukrárna (nikdy ne zpět v domě pěstounů)

Jak dlouho?

- cca 30-60 minut, mít pozitivní a radostnou atmosféru a například formu malé oslavy (s dobrotou, pohoštěním, dárky)

Jak?

- vyhnout se protahování loučení, slzám apod.,
- je na straně pěstounů, aby dokázali včas odejít a dítěti tak umožnili spíše vnímat pozitivní část dne vlastní (odchod ne delší než pár minut)

Rozloučení – cíle

- **pozitivně ukončit doposud vybudované vztahy:** rozloučení dítě učí, že vztahy, které se budují se náhle neopouštějí, ale ukončují tak, aby z nich zůstala hezká vzpomínka (rozdíl oproti nečekanému přemístění/odebrání)
- získat dostatek materiálu (fotky, kartičky, vzpomínky), které zachytí tuto životní etapu dítěte lepší porozumění dítěte celému procesu

Komunikace po odjezdu dítěte do Brna

Po vzájemné domluvě je možné:

- např. za 3 dny (přes sms) vyřídí pozdravy od pěstounů
- U starších dětí je možné si vzájemně telefonovat, dokud o to dítě stojí
- Případné osobní setkání s pěstouny je možné.
 - nemělo by být však časté (např. 1 za 10 dní)
 - mělo by být velmi krátké
 - je důležité se chovat, jako když se potkají známí – projevovat radost a spokojenost nad novým životem dítěte

Třetí setkání (většinou kolem hodiny)

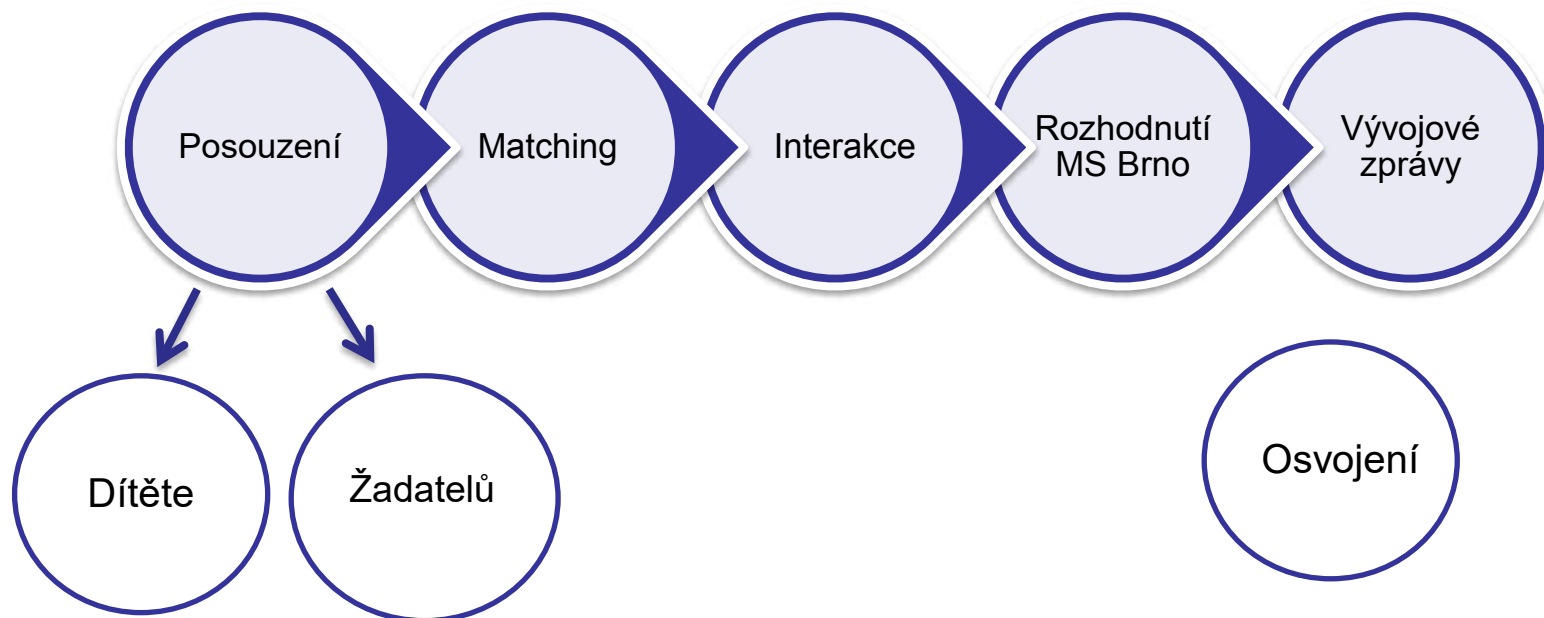
- Žadatelé s dítětem a psycholog (právník) ÚMPOD
- Obvykle v týdnu těsně před odjezdem, kdy víme přesný den odjezdu
- ÚMPOD, soud, hřiště...
- Příprava dítěte na odjezd - práce s kalendářem, přehrávání možného průběhu

Odjezd dítěte a po jeho odjezdu

- **Na základě rozhodnutí Městského soudu v Brně**
 - § 428 odst. 2, zákona č. 292/2013 Sb., *o zvláštních řízeních soudních* dítě svěřeno do péče před osvojením do ciziny
 - cca 6 – 8 týdnů od podání návrhu (na první schůzce)
 - podklady rozhodnutí - mj. zprávy o průběhu interakcí
- **Po odjezdu**
 - Zasíláno ÚMPOD **9 vývojových zpráv** do 18 let věku dítěte
 - souhlas Úřadu s osvojením
 - informace o původu – práce s biologickými kořeny a minulostí

Mezinárodní osvojení – proces

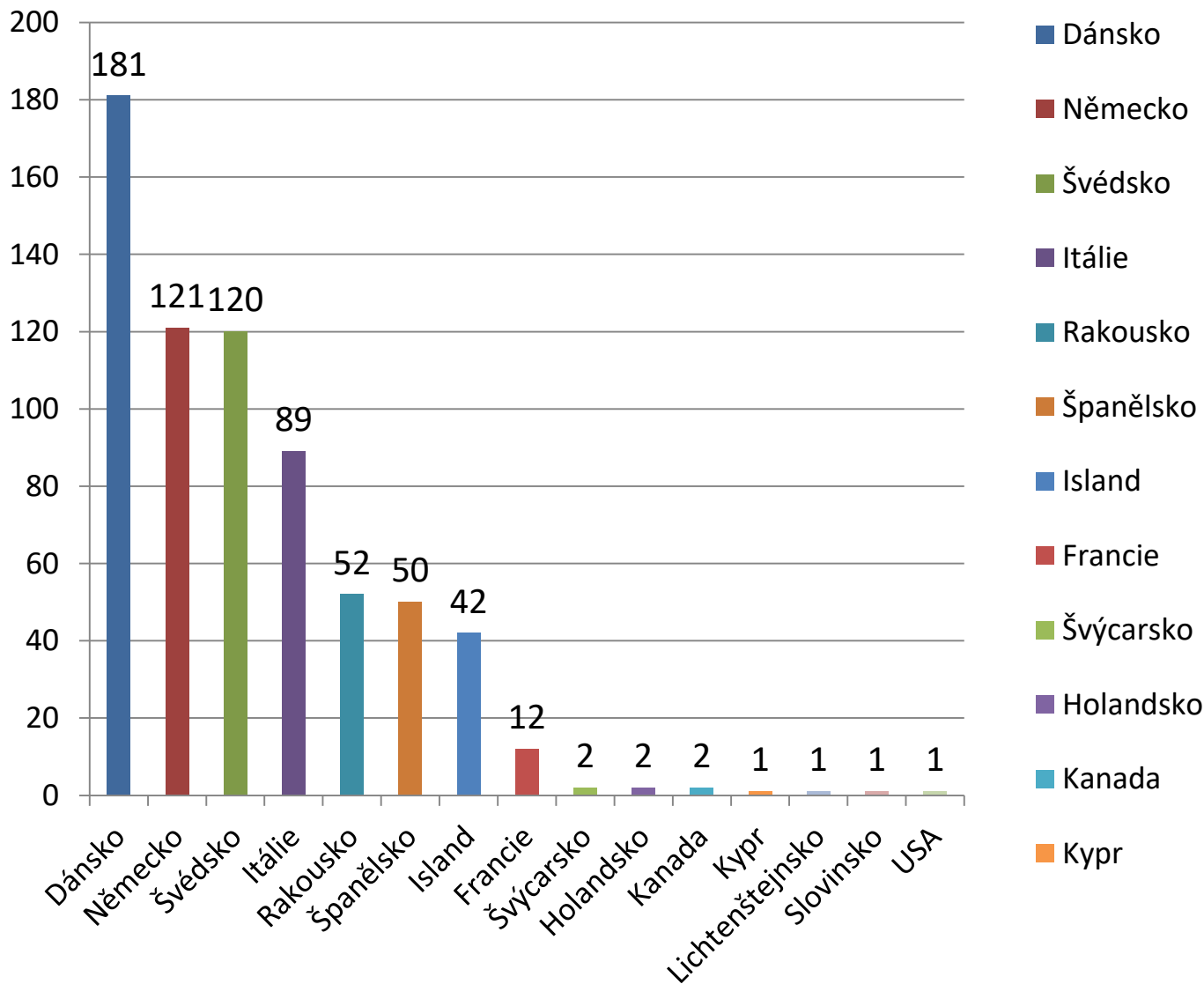
Specifika předávání do mezinárodního osvojení

- *Nejdou děti do zahraničí na orgány?*
- jazyková bariéra
- přítomnost psychologa doprovázejícího osvojitele a jeho podpora
- možná podpora ze strany právníka Úřadu
- **nejistota**
 - ohledně neznámé a méně strukturované situace (např. nelze stanovit přesná data závislá na soudu; kde reálně končí moje role?)
 - Ohledně možnosti kontaktu s dítětem

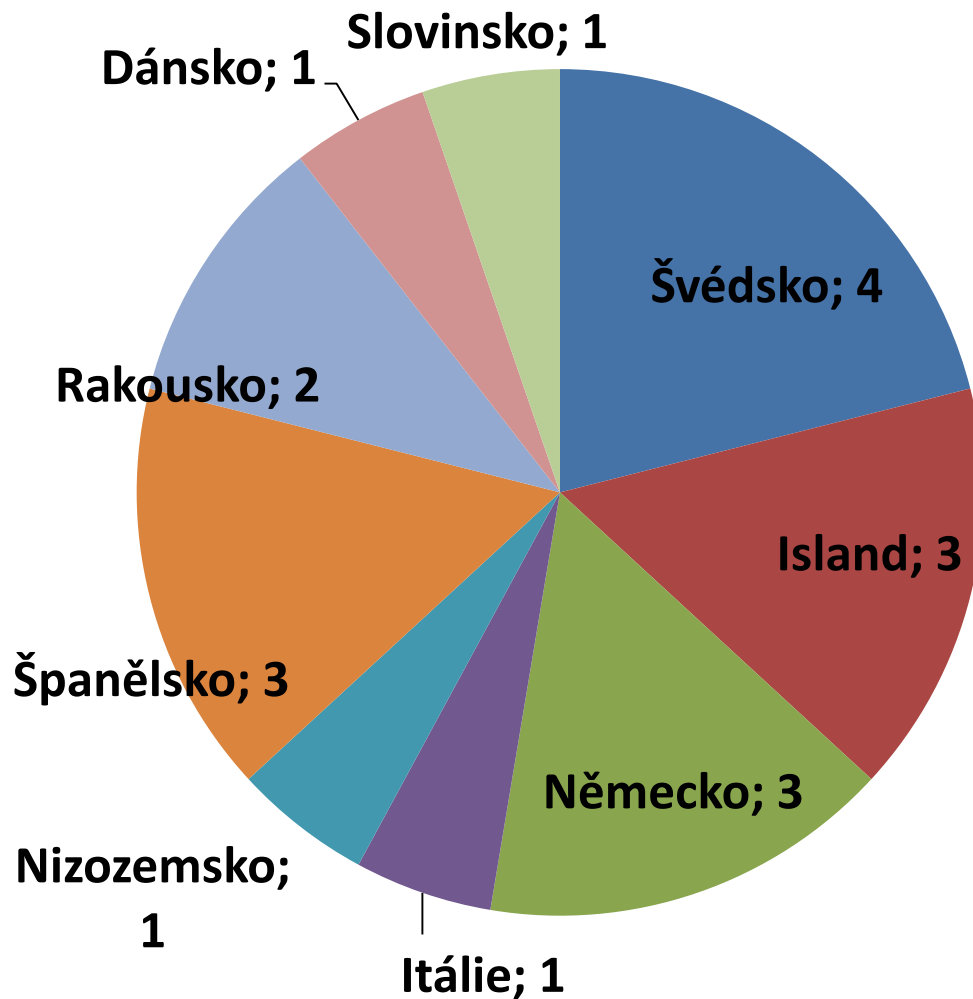
2000 – 2019

677 dětí

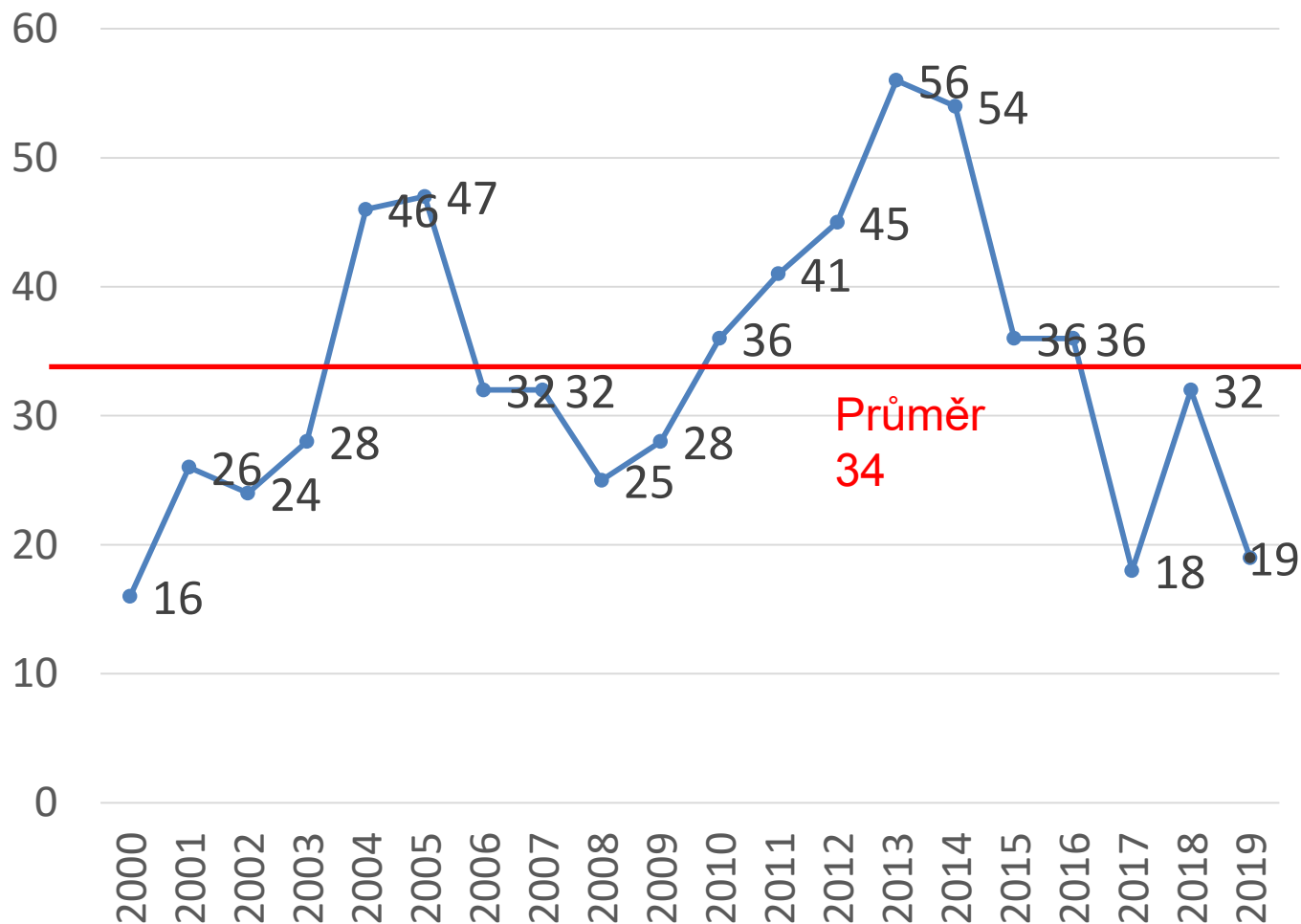

2019 (leden až září) – 19 dětí

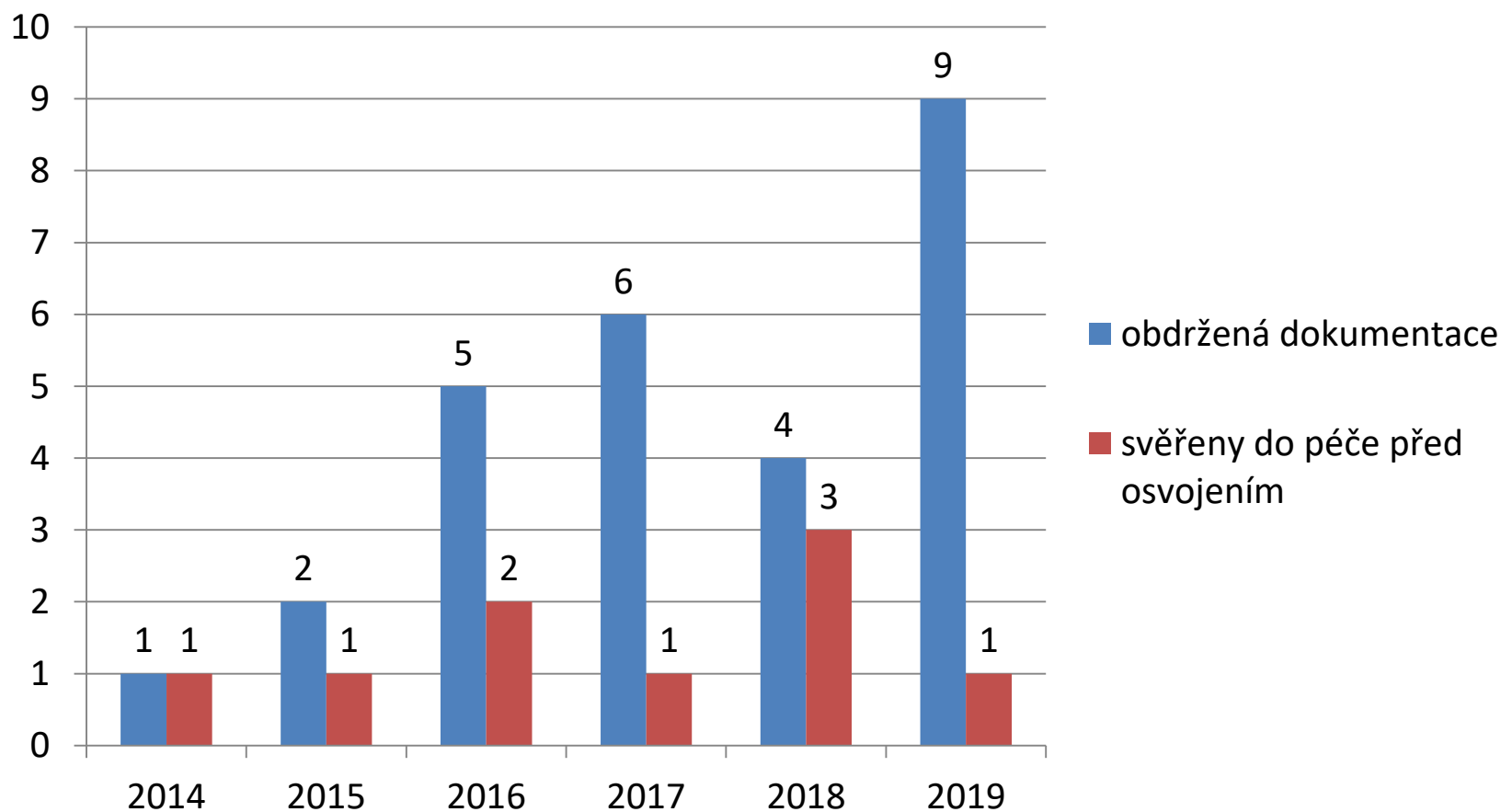

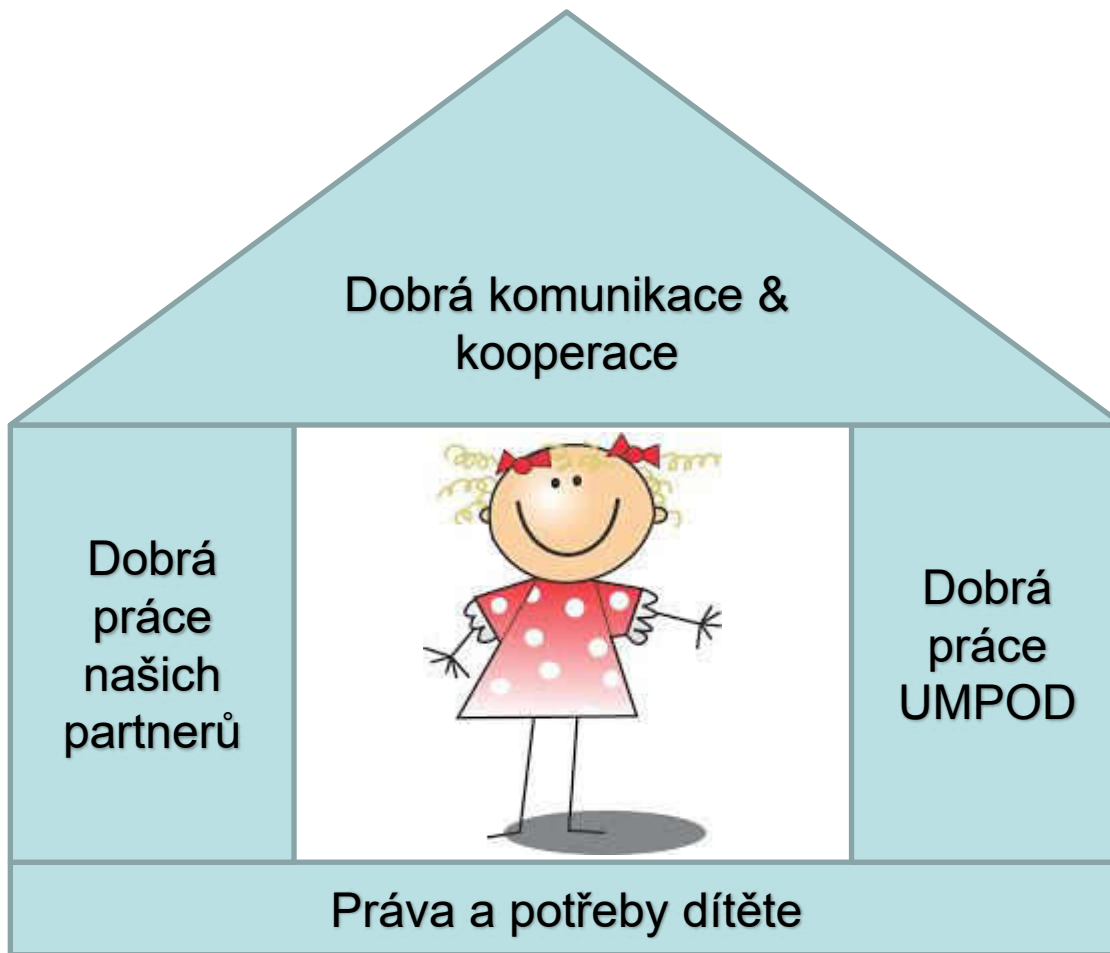
Počet dětí svěřených do předadopční péče (N 677)

Spisová dokumentace dětí v PPPD

Náš cíl: najít pro dítě nejlepší možnou rodinu

Úřad pro mezinárodněprávní
ochranu dětí

www.umpod.cz

www.kidsumpod.cz

Úřad pro mezinárodněprávní
ochranu dětí

Děkujeme za pozornost 😊

lucia.skorusova@umpod.cz

alice.travnikova@umpod.cz